Lakivaliokunta – kuuleminen 7.2.2017

HE 258/2016 vp laiksi rikoslain 30 luvun 13 §:n muuttamisesta

Oikeusministeriö

LsN Jussi Matikkala

Esityksessä ehdotetaan, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotettaisiin rikoslain 30 luvun 9 a §:ssä tarkoitettuun törkeään kirjanpitorikokseen.

Törkeä kirjanpitorikos on itsessään moitittava teko ja sillä voidaan pyrkiä peittelemään muita rikoksia kuten verorikoksia, velallisen rikoksia ja lahjusrikoksia. Vastaavasti törkeää kirjanpitorikosta koskevalla sääntelyllä pyritään turvaamaan kirjanpidon oikeellisuutta ja siitä riippuvaisten tahojen kuten sopimuskumppanien, verottajan, velkojien, työntekijöiden ja kilpailijoiden oikeutettuja etuja. Ulottamalla oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeään kirjanpitorikokseen pyritään tehostamaan törkeiden kirjanpitorikosten sekä niihin liittyvän taloudellisen rikollisuuden, mukaan lukien lahjusrikosten, torjuntaa. Samalla toteutetaan OECD:n lahjonnanvastaisen työryhmän Suomea koskevassa maaraportissaan vuonna 2010 esittämää suositusta.

Suomi on vuonna 1999 liittynyt OECD:n kansainvälisissä liikesuhteissa tapahtuvan ulkomaisiin virkamiehiin kohdistuvan lahjonnan torjuntaa koskevaan yleissopimukseen (SopS 14/1999). Lahjonnanvastainen työryhmä seuraa yleissopimuksen täytäntöönpanoa siihen sitoutuneissa maissa. Vuonna 2010 työryhmä suositteli Suomea koskevassa maaraportissaan rikoslain muuttamista niin, että siinä säädettäisiin oikeushenkilölle rangaistusvastuu rikoslain 30 luvussa tarkoitetuista kirjanpito- ja tilintarkastusrikoksista ja kirjanpitolaissa tarkoitetusta kirjanpitorikkomuksesta.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu otettiin Suomessa käyttöön rikoslain kokonaisuudistuksen toisen vaiheen voimaantulon yhteydessä 1.9.1995. Yleiset säännökset oikeushenkilön rangaistusvastuusta ovat rikoslain 9 luvussa. Oikeushenkilön rangaistusvastuussa oikeushenkilöä itseään ei pidetä rikoksentekijänä, vaan oikeushenkilöä rangaistaan sen toiminnassa tehdyn rikoslaissa rangaistavaksi säädetyn rikoksen vuoksi rikoslain 9 luvun 2-3 §:stä lähemmin ilmenevien

ehtojen toteutuessa. Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei edellytä, että sen toiminnassa rikoksen tehnyt luonnollinen henkilö tuomitaan rangaistukseen.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu ei koske kaikkia rikoksia, vaan rikoslain erityisen osan erinäisiä rikoksia koskevista säännöksistä ilmenee lukukohtaisesti, koskeeko vastuumuoto jotakin tai joitakin kyseisessä luvussa rangaistavaksi säädettyjä rikoksia. Vastaavasti tässä esityksessä ehdotetaan, että oikeushenkilön rangaistusvastuu ulotetaan törkeään kirjanpitorikokseen täydentämällä rikoslain 30 luvun oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottuvuutta osoittavaa 13 §:n säännöstä viittauksella törkeään kirjanpitorikokseen.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu otettiin vuonna 1995 käyttöön vain muutamassa rikoksessa. Sittemmin vastuumuodon käyttöalaa on laajennettu varsin merkittävästi. Tämä on huomattavalta osin johtunut eurooppalaisista ja kansainvälisistä instrumenteista ja sopimuksista.

Oikeushenkilön rangaistusvastuun käyttöönoton yhteydessä lähdettiin siitä, että vastuumuoto voi olla perusteltu ennen kaikkea melko vakavassa ja suunnitelmallisessa laajasti ymmärretyssä taloudellisessa rikollisuudessa. Asian arviointiin vaikuttaa myös muun muassa se, missä määrin ao. rikostyypin yhteydessä on käytössä muita yhteisön toimintaa ohjaavia vastuuperusteita. Huomioon otetaan yleiset kriminalisointiperiaatteet. Vastuumuodon ulottamista törkeään kirjanpitorikokseen voidaan pitää perusteltuna.

Edellä todetuin tavoin oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat yleiset säännökset ovat rikoslain 9 luvussa. Siinä säädetään muun muassa siitä, milloin rikos katsotaan yhteisön toiminnassa tehdyksi, mitä edellytyksiä yhteisön rangaistusvastuulle sen lisäksi asetetaan samoin kuin seuraamuksen määräämiseen liittyvistä seikoista. Ulotettaessa oikeushenkilön rangaistusvastuu törkeään kirjanpitorikokseen vastuun sisältöön sovellettaisiin normaalein tavoin näitä rikoslain 9 luvun säännöksiä.

Oikeusministeriö asetti 25.4.2014 työryhmän, jonka tehtävänä oli muun muassa valmistella mahdollisesti tarvittavat lainsäädäntötoimenpiteet OECD:n lahjonnanvastaisen työryhmän Suomelle antamien rikoslakia koskevien suositusten täytäntöönpanemiseksi. Työryhmä luovutti 20.2.2015 yksimielisen mietintönsä ”Lahjusrikoksia koskevien säännösten eräät muutostarpeet” (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 9/2015). Seuranneella lausuntokierroksella selvä valtaosa lausunnon antaneista kannatti mietinnössä ehdotettua oikeushenkilön rangaistusvastuun ulottamista törkeään kirjanpitorikokseen ja vastuun rajaamista tähän rikokseen.

Muutamissa lausunnoissa kiinnitettiin samalla huomiota siihen, että monesti yhteisön taloudellinen asema on näissä tilanteissa varsin heikko. Kahdessa lausunnossa pidettiin ongelmallisena sitä, mikäli oikeushenkilön rangaistusvastuu voisi kohdistua yhteisöön, joka toimeksiannon perusteella hoitaa sen yhteisön kirjanpitoa, joka on ollut törkeän kirjanpitorikoksen välittömänä kohteena. Tältä osin voidaan todeta, että sovellettavaksi tulisivat oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevat yleiset periaatteet.